

УДК 004.825

Г.В. Єфімов

Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОГРАМ БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ Й ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ (ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ) З УРАХУВАННЯМ ВИКОНАННЯ СПІЛЬНИХ ЗАВДАНЬ В СТРУКТУРІ ВОЄННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ

Проведено аналіз програм бойової підготовки Сухопутних військ Збройних Сил України й інших військових формувань (правоохоронних органів) щодо можливості виконання визначених законодавчою базою спільних завдань. Основна увага зосереджена на вивченні практичного досвіду провідних країн світу, яка стає вкрай необхідною для вирішення комплексу завдань пов'язаних з удосконаленням системи підготовки не тільки збройних сил, а інших військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, що обумовлює нові підходи до організації їх спільної бойової (спеціальної) підготовки, внесення певних змін у відповідні програми підготовки структурних складових Воєнної організації держави. Запропоновано рекомендації щодо удосконалення програм їх бойової (спеціальної) підготовки з метою практичного виконання визначених законодавчою базою України спільних завдань в умовах мирного і воєнного часу (особливого періоду) у відповідності до сучасних викликів і загроз національній безпеці.

Ключові слова: уніфікована програма бойової підготовки, нетрадиційні воєнні операції, ситуаційні задачі застосування, Воєнна організація держави, Сухопутні війська Збройних Сил України, інші військові формування, правоохоронні органи.

Вступ

Постановка проблеми. Необхідність нових підходів до підготовки складових Воєнної організації держави (ВОД) до забезпечення воєнної та в цілому національної безпеки держави, обумовлено станом існуючої системи підготовки Збройних Сил (ЗС) України, інших військових формувань (ІВФ) та правоохоронних органів (ПрО), як застарілої спадщини радянських часів та наявністю нових чинників, які на сучасному етапі включають: необхідність залучення до забезпечення обороноздатності держави інших силових структур (органів), обмеженість та розпорошеність між силовими відомствами ресурсів, надання пріоритету у підготовці до застосування Об'єднаним силам швидкого реагування (ОСШР), готовності Основних сил оборони (ОСО), розвитком системи територіальної оборони держави, наявності міжнародних зобов'язань щодо проведення спільних навчань та участі у міжнародних операціях, а також необхідності оцінювання готовності частин (підрозділів, сил) для виконання завдань за призначенням, ґрунтуючись на трьох критеріях: багатофункціональності, мобільності та взаємосумісності.

Сучасні виклики безпеці суспільства вносять суттєві зміни в характер ведення збройної боротьби та вимагають перегляду способів і форм застосування вже не тільки збройних сил держави, а і ІВФ та ПрО за умов недосконалості існуючої нормативно-правової бази. Це обумовлює необхідність перегляду не тільки законодавчої бази стосовно спільного застосування складових ВОД, але і удосконалення про-

грам бойової підготовки СВ Збройних Сил України та ІВФ (ПрО) при виконанні ними спільних завдань в мирний та воєнний час. При цьому, актуальність обрана тема набуває з прийняттям Концепції підготовки ЗС України [1], яка призначена для забезпечення безперервного розвитку (оновлення) програм підготовки військ (сил), покращення їх боєздатності та бойової готовності для виконання завдань щодо забезпечення національної безпеки України.

Таким чином, метою підготовки складових ВОД для забезпечення воєнної та в цілому національної безпеки держави, є підготовка боєздатних з'єднань, військових частин (сил, формувань), які функціонально, фізично та психологічно готові до проведення мобілізаційних заходів, здійснення розгортання, дій у повному спектрі військових операцій, у складі об'єднаних сил швидкого реагування, міжвидових угруповань військ (сил) та при виконанні завдань територіальної оборони.

В сучасних умовах, перед ЗС України стоїть завдання не тільки забезпечення оборони держави, недоторканності кордонів та захисту її суверенітету в особливий період, а і виконання широкого кола завдань в мирний час. ЗС повинні бути спроможними виконувати задачі в тісній взаємодії з цивільними формуваннями щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру, бути готовими до участі в міжнародному співробітництві та міжнародних миротворчих операціях, мати відповідну підготовку до участі у заходах протидії можливим терористичним актам та диверсіям відповідно до чинного законодавства.

Відповідно підготовка ЗС України, ІВФ та ПрО повинна плануватися за єдиним задумом, з огляду на виконання їх головного завдання – стримування ймовірних загроз та реагування на вимоги національної безпеки. Потреба у цьому базується на загальнонаціональному рівні оцінки ймовірних загроз національній безпеці та підходах керівництва держави щодо стратегій, необхідних для захисту країни та для виконання міжнародних зобов'язань з безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом в Україні відбулися значні зміни в законодавчій базі, якими держава намагається врегулювати відносини у сфері забезпечення обороноздатності держави. За час існування незалежної України прийнято понад 150 законів та більше 300 інших нормативних актів з питань національної безпеки і оборони держави. При цьому, за роки незалежності Україна набула значного досвіду у проведенні різноманітніших реформ. Їх аналіз свідчить, що вони різняться між собою як за тривалістю проведення, напрямками, масштабами, так і за результативністю, особливо це стосується ЗС України, інших військових формувань (ІВФ) та правоохоронних органів (ПрО). Розпочавшись з моменту проголошення незалежності майже нескінчений процес їх перетворень триває і досі, набуваючи нових форм, але жодний державний законодавчий акт не розглядав необхідності реформування складових ВОД в цілому, в діалектичній єдності.

Як зазначено у Стратегічному оборонному бюлетені України на період до 2015 року «існуюча законодавча база у сфері оборони не повною мірою враховує процеси, що відбуваються у ЗС України, подеколи відстає від темпів їх реформування, в результаті цього виникають законодавчо неврегульовані проблеми»[2].

Навіть у поглядах на співвідношення таких базових понять як “оборона України” та “захист суверенітету й територіальної цілісності держави” є певні протиріччя. Зокрема, Конституція України [3] визначає, що “оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності покладаються на ЗС України”. Тобто дві окремі функції не розділяються. На нашу думку, оборона держави є складовою захисту її суверенітету й територіальної цілісності. Цей висновок базується також на іншому положенні Конституції України, яка також встановлює, що “захист суверенітету і територіальної цілісності і недоторканості України...”[3] є найважливішою функцією “...держави, справою всього Українського народу”. Але ця функція є не тільки зовнішньою, вона є складовою забезпечення національної, в тому числі воєнної безпеки держави, захисту життєво важливих національних інтересів України, що реалізуються у складному внутрішньому та зовнішньому середовищі, яке характеризується

низкою викликів та загроз. Крім оборони держави, до неї входить недопущення втручання у внутрішні справи України, припинення збройних конфліктів, розв'язаних на території країни, здійснення правоохоронної діяльності щодо забезпечення захисту інтересів держави, суспільства та особистості від протиправних і злочинних посягань. Здійснення цієї функції державою, є одним з пріоритетних напрямків забезпечення національних інтересів.

Останнім часом, у зв'язку з прийняттям “Стратегії національної безпеки України” [4], відповідно до якої одним з основних механізмів реалізації державної політики національної безпеки визнана необхідність удосконалення системи управління національною безпекою, зокрема поставлене завдання розробки “Концепції розвитку Воєнної організації держави”, “Національної програми протидії тероризму і екстремізму”, цьому питанню науковці стали більше приділяти увагу.

Виходячи з поведеного аналізу, серед основних державних органів, які забезпечують обороноздатність держави, відносяться до військових формувань лише ЗС України, категорія «інші військові формування» взагалі може втратити своє значення, так як до них, певною мірою, з обмеженими завданнями на сучасному етапі розбудови ВОД можна віднести лише внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ (МВС) України. Державна прикордонна служба та Служба Безпеки України є правоохоронними органами спеціального призначення, а органи Військової служби правопорядку є спеціальним правоохоронним формуванням у складі ЗС України. Органи МВС України є правоохоронним органом державної виконавчої влади. Державна спеціальна служба транспорту, як і МНС України не входять до складу ні військових формувань ні правоохоронних органів, а є державними органами для виконання специфічних завдань в мирний час та в умовах воєнного і надзвичайного стану та особливого періоду у взаємодії із ЗС України. Разом з тим, вони є суб'єктами забезпечення національної безпеки держави, відповідно до ст.4 Закону «Про основи національної безпеки України» [5].

Кардинальні зміни у глобальному розташуванні сил, привели представників політичної еліти та воєнних теоретиків провідних країн світу до усвідомлення необхідності переосмислення сучасних загроз національній безпеці, відповідно виникла необхідність нового погляду на інститут ВОД, зокрема на способи підготовки органів управління, військ (сил) [6].

Так, на думку військового командування США, СВ нового типу повинні бути організовані, укомплектовані підготовленим особовим складом, перспективним озброєнням і військовою технікою і здатні ефективно діяти при проведенні різних типів воєн-

них операцій – від боротьби з тероризмом до забезпечення внутрішньої безпеки країни [7]. З цією метою було проведено комплекс навчань, під час яких було виявлено ряд суттєвих проблем, які передбачається вирішувати в найближчій перспективі: неузгодженість дій різнорідних військових та цивільних формувань; неузгодженість у термінології, різний зміст, який вкладається представниками різних формувань в однакові терміни; відсутність організаційно-штатної структури щодо моніторингу та аналізу всебічної обстановки. У зв'язку з цим, оборонним відомством США визначено за необхідність звернути серйозну увагу на підготовку до ведення бойових дій не тільки із застосуванням сучасних засобів ураження, але й до дій щодо стабілізації обстановки після завершення активної фази дій. Вирішено зосередити увагу на організації взаємодії та координації дій різнорідних сил та засобів та організації їх спільної підготовки [8 – 10].

Проведений аналіз свідчить, що значна частина держав, більшою чи меншою мірою перебувають у процесі реформування власних оборонних систем, аби адаптувати їх до нової міжнародної ситуації. Беззаперечно, що єдиної моделі, прийнятної для цих держав, враховуючи специфіку кожної, існувати не може. Є чимало різних систем і підходів до керівництва оборонними структурами. При цьому зберігається загальна тенденція опори на ЗС, разом з тим вони призначаються тепер і для ліквідації різноманітних кризових ситуацій в різних умовах обстановки (в тому числі застосування військової сили у середині країни), а не лише для відбиття зовнішньої агресії, з акцентом на локалізацію нетрадиційних, особливо так званих «асиметричних загроз» [11].

Вивчення практичного досвіду провідних країн світу, стає вкрай необхідним для вирішення комплексу завдань пов'язаних з удосконаленням системи підготовки не тільки СВ ЗС України, а і ІВФ та ПрО спеціального призначення, обумовлює нові підходи до організації їх спільної бойової (спеціальної) підготовки, внесення певних змін у відповідні програми підготовки. В зв'язку з цим, питання трансформації системи бойової підготовки набуває актуальності, а система підготовки військ (сил) потребує концептуальних змін.

Мета статті. Здійснити аналіз нормативно-правової бази України і керівних документів Збройних Сил України щодо покладених завдань на підрозділи ЗС України, ІВФ та ПрО спеціального призначення в мирний і воєнний час щодо забезпечення національної безпеки України. Визначити існуючі тенденції у поглядах науковців провідних країн світу на завдання власних збройних сил та інших військових, воєнізованих та інших формувань (сил) щодо забезпечення національної безпеки держави в сучасних умовах.

Проаналізувати рівень узгодженості програм бойової підготовки СВ ЗС України, ІВФ і ПрО з урахуванням виконання спільних завдань та запропонувати рекомендації щодо удосконалення програм їх бойової (спеціальної) підготовки для виконання визначених законодавчою базою України завдань в умовах мирного і воєнного часу (особливого періоду).у відповідності до сучасних викликів і загроз національній безпеці.

Основний матеріал

Проблема національної безпеки будь-якої держави й у тому числі України постійно знаходиться у центрі уваги політиків та науковців. Сьогодні в умовах глобалізації на порядок денний постає питання переосмислення концепції обороноздатності держави, місця та ролі її Воєнної організації в контексті вирішення стратегічних завдань визначених законодавчою базою, в тому числі Воєнною доктриною України.

Концепція трансформації системи підготовки ЗС України [12] прямо визначає, що вся їх підготовка повинна базуватися на Воєнній Доктрині (далі Доктрина), яка розробляється для виконання покладених на ЗС України завдань, що свідчить про верховенство Доктрини в системі їх підготовки. Разом з тим, у підходах до організації та способів досягнення мети підготовки не в повній мірі враховуються зміни, що відбулися у питаннях застосування не тільки ЗС, а в цілому складових ВОД. Незважаючи на те, що сучасні бойові дії мають яскраво виражений міжвидовий та міжвідомчий характер, підготовка підрозділів (формувань, сил) видів ЗС України та ІВФ і ПрО на тактичному рівні залишається відокремленою. У процесі навчання недостатньо уваги приділяється відпрацюванню складних аспектів, характерних для сучасної бойової обстановки, які пов'язані з веденням бойових дій в населених пунктах, з противником, який застосовує партизанські та терористичні методи боротьби, а також участі в заходах ліквідації можливих наслідків надзвичайних ситуацій.

У підготовці штабів тактичного рівня застосовуються лише такі форми навчання, як командно-штабні, спільні та роздільні штабні тренування, командно-штабні навчання на картах або на місцевості з обмеженим залученням представників силових структур (штабів територіальної оборони областей, районів), тому ефективність їх проведення залишається низькою.

Як свідчить історичний досвід, характер війн безупинно змінюється, жодна з них не схожа на іншу. «Кожна війна – окремий випадок, який вимагає встановлення особливої логіки, особливої лінії стратегічного мислення», – відзначав Свечін А.А. [13] Протягом короткого проміжку часу, в результаті створення нових видів зброї, військової техніки з'являються зовсім нові роди військ (сил), відмінні

від минулого форми і способи боротьби. Воєнні конфлікти XXI століття, імовірно, теж будуть мати свій неповторний характер.

Отже, для організації бойової (спеціальної) підготовки складових ВОД для забезпечення воєнної та в цілому національної безпеки України необхідно чітко визначення їм завдань в мирний час та особливий період з врахуванням правового поля їх застосування (правових режимів надзвичайного і воєнного стану) виходячи з реальних та потенційних загроз. В зв'язку з цим, у правовій сфері виникає нагальна необхідність ліквідації недосконалості і протиріч чинного законодавства у сфері забезпечення національної безпеки держави, розширення міждержавного співробітництва у воєнній сфері, узгодження норм міжнародного і національного законодавства.

На думку незалежних американських експертів, «система військового управління навчанням та підготовкою в Україні залишається багато в чому радянською системою, яка хоча й добре задовольняла вимоги Радянського Союзу і має на сьогодні чимало досвідчених та працьовитих людей, але вже не відповідає вимогам сьогодення. Вона все ще не в змозі створити взаємосумісні підрозділи в армії». (З матеріалів Дослідження системи навчання та бойової підготовки ЗС України, проведеного незалежною дослідницькою групою США восени 2007 року). І це висновок стосується лише армії, про взаємосумісність з іншими силовими структурами мова взагалі не йде, так як вона потребує практичного вдосконалення.

З метою більш глибокого дослідження цієї проблеми, нами проведений аналітичний огляд існуючих Програм бойової, командирської та професійної підготовки СВ ЗС України у порівнянні з аналогічними програмами підготовки ІВФ та Про в контексті виконання спільних завдань з метою забезпечення воєнної безпеки держави.

За основу дослідження взяті: Програма професійної підготовки генералів, адміралів, офіцерів стратегічної, оперативної-стратегічної, оперативної та оперативної-тактичної ланок управління ЗС України; Програма професійної підготовки офіцерів Західного територіального управління Військової служби правопорядку; Програми командирської підготовки офіцерського складу для підготовки офіцерів механізованих і танкових військових частин (підрозділів), тактичної розвідки, протиповітряної оборони; Програми бойової підготовки механізованих підрозділів; Програми бойової підготовки механізованих підрозділів та підрозділів тилового забезпечення (за новою системою підготовки) – 2008 р; Програма бойової підготовки підрозділів військової служби правопорядку у ЗС України; Робочі програми навчальних дисциплін управління діями механізованих і танкових підрозділів для підготовки курсантів Академії сухопутних військ.

Паралельно аналізувалися програми підготовки ІВФ та Про: Програма оперативної підготовки офіцерів управління Західного регіонального управління Держприкордонслужби України; Програма професійної підготовки офіцерів підрозділів органів охорони державного кордону, забезпечення та навчальних закладів Державної прикордонної служби та Програма професійної підготовки молодших фахівців Державної прикордонної служби України; Програма командирської підготовки офіцерів внутрішніх військ МВС України; Програма бойової підготовки внутрішніх військ МВС України; Програма службової підготовки осіб рядового і начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту; Програма службової підготовки особового складу органів і підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

За результатами дослідження, можна зробити наступні висновки:

- Програми професійної, командирської та бойової підготовки з'єднань, частин та підрозділів СВ ЗС України, які розроблені в період 2003 - 2006 років відображають радянську систему поглядів на організацію підготовки з наголосом на такі види бойових дій, як наступ і оборона, без врахування будь яких спільних дій з ІВФ та Про. Разом з тим наведений аналіз сучасних та потенційних загроз, зміни у пріоритетах підготовки військ у провідних країнах світу вимагають їх перегляду.

- Програми бойової підготовки механізованих підрозділів та інших підрозділів (за новою системою підготовки) – 2008 р. є на порядок більш досконалими. Безперечно, що такі дії, як наступ та оборона завжди будуть зберігати свою актуальність, разом з тим введення в програми підготовки стабілізаційних (специфічних, миротворчих) дій та випробовування цих програм на практиці є основою їх подальшого вдосконалення, в зв'язку з тим, що поки не досягається необхідний взаємозв'язок тематики занять із завданнями, що визначені до реального виконання органами управління, частинами та підрозділами (формуваннями, силами).

- На відміну від більшості частин ЗС України, ІВФ та Про мають чітко визначені завдання мирного часу, що відображено в законодавчій базі, яка регламентує їх діяльність. Разом з тим, завдання в умовах правових режимів надзвичайного стану (НС), воєнного стану (ВС) та дій в особливий період визначаються лише фрагментарно, в першу чергу при виконанні спільних завдань. Відповідно це не знайшло свого відображення в їх програмах бойової підготовки. Особливо це стосується військової служби правопорядку, як приклад, до одних з основних завдань в умовах введення правових режимів надзвичайного та воєнного стану відносяться організація збору, супроводження та охорони військовопо-

лонених; забезпечення дотримання комендантської години в гарнізонах; охорона військових об'єктів, військових містечок та їх населення, сприяння його евакуації. Разом з тим, в програмах професійної та командирської підготовки цієї служби ці питання відображені не в повному обсязі.

У зв'язку з вищенаведеним, на наш погляд представляється доцільним розглянути пропозицію щодо створення єдиної концепції підготовки ЗС України, ІВФ і ПрО та розробки Уніфікованої програми бойової (спеціальної) підготовки СВ ЗС України, ІВФ і ПрО на основі удосконалення законодавчої і нормативно-правової бази застосування складових ВОД, для ефективного забезпечення воєнної та в цілому національної безпеки держави.

Слід визнати, що надто багато суб'єктивних і об'єктивних факторів впливають на якість підготовки складових ВОД до забезпечення воєнної безпеки держави в сучасних умовах. На наш погляд, одним з основних факторів протиріч в організації їх підготовки є роками сформований менталітет в організації бойової (спеціальної) підготовки, який базується на відірваності підготовки (програм підготовки) складових ВОД одна від одної, і у так званій інтенсифікації та показусі. Тобто за часів Радянського Союзу практично всі силові структури займалися за власними програмами бойової (спеціальної) підготовки. Вважалося що збройні сили самостійно спроможні виконати всі поставлені задачі, інші ж державні структури будуть виконувати лише допоміжні функції, які визначить військове керівництво. Лише перед розвалом Радянського Союзу такий підхід почав переглядатися, але поки ще не знайшов остаточного впровадження в Україні.

Виходячи з цього, система спільної бойової (спеціальної) підготовки повинна включати сукупність взаємозалежних елементів, які утворюють визначену цілісність і єдність, що функціонує в інтересах військового навчання і військового виховання військовослужбовців та військовозобов'язаних, злагодження органів управління і військ (сил) для ведення як бойових дій так і виконання інших завдань відповідно до їх призначення з метою забезпечення національної безпеки держави.

Одною з основних вимог до спільної підготовки, яка повинна враховувати сучасні погляди на розвиток форм і способів збройної боротьби та єдині принципи підготовки є відповідність змісту підготовки ЗС, ІВФ та ПрО положенням Воєнної доктрини України та іншим нормативно-правовим актам України з питань оборони. При цьому, до одних з основних завдань з їх спільної підготовки повинні відноситися розвиток здатності адекватного реагування на нетрадиційні загрози національній безпеці, впровадження дієвої підготовки особового складу, підрозділів та керівного складу відповідно до моде-

лей провідних країн світу, на основі єдності стандартів підготовки, які повинні бути уніфікованими, що дасть можливість керівництву держави бути впевненими у бойових можливостях будь-якого з'єднання, військової частини (формування, структури) під час прийняття рішення щодо їх застосування.

В сучасних умовах спільна підготовка повинна бути спрямована на: забезпечення спроможності органів військового управління всіх рівнів здійснювати планування застосування міжвидових угруповань військ (сил) та управління ними під час виконання визначених завдань в умовах режиму надзвичайного і воєнного стану; вдосконалення рівня злагодженості органів військового управління Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів під час підготовки та ведення територіальної оборони і забезпечення готовності військ (сил), що залучаються до виконання цих завдань; досягнення оперативної сумісності їх дій.

Під час організації та проведення заходів спільної бойової підготовки основна увага повинна бути зосереджена на забезпеченні високого рівня одиночної підготовки, вмільому застосуванні штатного озброєння і військової техніки, навченості та злагодженості підрозділів у ланці взвод-рота (ім рівних структур, формувань), опануванні ними способами тактичних дій у тісній взаємодії з підрозділами інших видів ЗС України, родів військ, спеціальних військ, інших військових формувань та правоохоронних органів.

На наш погляд, при виконанні цих заходів доцільно розпочати і роботу щодо відпрацювання спільних програм бойової (спеціальної) підготовки частин та підрозділів СВ, ІВФ та ПрО. Вважаємо, що з метою виконання поставлених завдань, компоненти програм управління бойовою (спеціальною) підготовкою повинні бути єдині, як для СВ ЗС України так і для ІВФ та ПрО спеціального призначення. Базуватися на трьох різних, але взаємопов'язаних напрямках підготовки: індивідуальній та підготовки екіпажів (розрахунків); бойовому злагоджені різновідомчих частин, підрозділів, формувань (сил); професійної підготовки для виконання спільних завдань. Для досягнення найвищого результату ці напрямки повинні ґрунтуватися на міцному фундаменті забезпечення (підтримки).

Ключем до загальної ефективності підготовки силових структур повинен стати баланс централізованого та децентралізованого управління підготовкою. В найбільш загальних визначеннях - розробка певних стандартів при виконанні спільних завдань для ЗС, ІВФ та ПрО спеціального призначення, розподіл обмежених ресурсів, таких, як навчальна матеріальна база, або здатності використання імітаційного моделювання, а також оцінка загальної боєготовності - це функції, які вимагають централізованого управ-

ління в ланці: Генеральний штаб (в тому числі для ІВФ та ПрО) – командування видів – територіальні управління (на регіональному рівні) – штаби територіальної оборони (на обласному рівні). Детальне планування проведення підготовки, з іншого боку, вимагає децентралізації в ланці: центральний орган управління певною силовою структурою – частина (підрозділ, формування). На кожному рівні відповідальність за виконання завдань підготовки покладається на відповідних командирів (начальників).

Крім того, Україна приймає участь в багатонаціональній діяльності з запровадження безпеки та по мірі збільшення її інтеграції в Євроатлантичні структури безпеки українські офіцери та цивільні працівники повинні будуть відповідати постійно зростаючим вимогам роботи в комплексному середовищі. Для того, щоб українські учасники відповідних заходів відповідали рівню своїх іноземних колег, вони повинні підтягнути базову підготовку до рівня своїх партнерів як для дій у складі багатонаціональних сил так і при виконанні широкого спектру нетрадиційних (специфічних) завдань на власній території.

Розробка ефективних програм бойової (спеціальної) підготовки вимагає співпраці всіх визначених структур, установ тощо. Військові можуть запропонувати предмети, які найкраще забезпечать виконання спільних завдань, але з огляду на необхідність відпрацювання єдиних стандартів до процесу підготовки, необхідно залучати ГШ в координації з силовими структурами.

Слід зазначити, що на сучасному етапі будівництва ВОД, не досягається необхідний взаємозв'язок тематики занять їх підготовки із завданнями, що визначені до реального та спільного виконання. Відповідними командирами (начальниками) не визначається необхідний обов'язковий обсяг знань в залежності від рівня посади офіцера (керівника) та органу військового управління, в якому він проходить службу, а це суттєво впливає на рівень організації як одиночної підготовки так і на рівень злагодження частин (підрозділів, формувань, сил, органів управління).

Виходячи з проведеного аналізу, відсутності консенсусу в організації підготовки складових ВОД, пропонуємо розглянути доцільність розробки Єдиної концепції підготовки ЗС України, ІВФ та ПрО (на основі розробленої концепції підготовки ЗС України), в подальшому на її базі розробити Уніфіковану програму підготовки СВ ЗС України, ІВФ та ПрО. Логічна схема обґрунтування необхідності створення Уніфікованої програми підготовки СВ ЗС України, ІВФ та ПрО з врахуванням існуючих та потенційних загроз, задач, які підлягають спільному виконанню представлена на схемі 1 (точкове поле – нормативно-правова база, яка підлягає уточненню; нахиліне поле – нормативно-правова база, яка під-

лягає розробці). При її розробці повинні бути враховані наступні вихідні дані: існуючі та потенційні загрози національній (воєнній) безпеці України; уточнена законодавча база з оборонних питань суб'єктів забезпечення національної (воєнної) безпеки України; уточнені задачі СВ ЗС України, ІВФ та ПрО, що визначаються Воєнною доктриною України, іншими нормативно-правовими документами для виконання в мирний час; в умовах правового режиму надзвичайного стану; в особливий період в умовах правового режиму воєнного стану до початку збройної агресії; в особливий період в умовах правового режиму воєнного стану з початком збройної агресії; в особливий період після відсічі агресії; суб'єкти та складові суб'єктів забезпечення воєнної безпеки України; уточнені нормативні документи щодо застосування СВ ЗС України, ІВФ та ПрО в мирний час; в умовах правового режиму надзвичайного стану; в особливий період в умовах правового режиму воєнного стану до початку збройної агресії; в особливий період в умовах правового режиму воєнного стану з початком збройної агресії; в особливий період після відсічі агресії; можливості застосування СВ ЗС України, ІВФ та ПрО; уточнені ситуаційні задачі застосування СВ ЗС України, ІВФ та ПрО в мирний час; в умовах правового режиму надзвичайного стану; в особливий період в умовах правового режиму воєнного стану до початку збройної агресії; в особливий період в умовах правового режиму воєнного стану з початком збройної агресії; в особливий період після відсічі агресії; можливості застосування СВ ЗС України, ІВФ та ПрО; уточнені ситуаційні задачі застосування СВ ЗС України, ІВФ та ПрО в мирний час; в умовах правового режиму надзвичайного стану; в особливий період в умовах правового режиму воєнного стану до початку збройної агресії; в особливий період в умовах правового режиму воєнного стану з початком збройної агресії; в особливий період після відсічі агресії; можливості застосування СВ ЗС України, ІВФ та ПрО; уточнені ситуаційні задачі застосування СВ ЗС України, ІВФ та ПрО в мирний час; в умовах правового режиму надзвичайного стану; в особливий період в умовах правового режиму воєнного стану до початку збройної агресії; в особливий період в умовах правового режиму воєнного стану з початком збройної агресії; в особливий період після відсічі агресії; уточнені формуляри військових частин (формувань, органів); створенні єдиної концепції підготовки ЗС України, ІВФ та ПрО.

Тільки після остаточного уточнення зазначених вихідних даних можна приступати до розробки Уніфікованої програми бойової (спеціальної) підготовки СВ ЗС України, ІВФ та ПрО.

На основі Уніфікованої програми, в залежності від належності до суб'єкта забезпечення воєнної безпеки України, на підставі нормативних документів,

визначених ситуаційних задач застосування СВ України, ІВФ та ПрО, задач визначених формулярами військових частин, формувань, установ, органів, відповідними командирами (начальниками) для своїх частин розробляються власні програми бойової (спеціальної) підготовки в межах встановленого часу.

Таким чином для кожної частини (формування, органу) повинні розроблятися свої програми: для частин (підрозділів), які несуть бойове чергування; для частин (підрозділів), які призначені до складу сил спеціальних операцій; для частин (підрозділів), які призначені до складу сил негайного реагування; для частин (підрозділів), які призначені до складу об'єднаних сил швидкого реагування; для частин (підрозділів), які призначені до складу основних сил оборони; для сил ІВФ та ПрО.

Разом з тим, на основі уніфікованої програми, розробляються і стандартні програми підготовки: для органів військового управління всіх рівнів; для військових комісаріатів; для стаціонарних арсеналів, баз, складів зберігання; для військово-навчальних закладів; для військово-медичних установ; для частин, що знов формуються; для частин (підрозділів) ТрО, що знов формуються.

В свою чергу, для підготовки резервів розробляються програми: для підготовки військовозобов'язаних, які призначені для доукомплектування частин до штатів воєнного часу (служба в резерві); для підготовки військовозобов'язаних в запасних частинах, що знов формуються (для поповнення втрат під час бойових дій); для підготовки особового складу в військово-навчальних закладах за програмами воєнного часу; для підготовки спеціалістів у ТСОАФ.

В таких умовах, особливого значення набуває чітке визначення сутності ситуаційних задач, на основі уточнених положень Воєнної доктрини України, Законів про ВОД; про правовий режим НС; про правовий режим ВС; про оборону; про територіальну оборону та тих, що визначають діяльність суб'єктів забезпечення воєнної безпеки держави. Такий висновок підтверджується тим фактом, що до одної з основних задач підготовки СВ відноситься вивчення порядку введення, скасування режиму надзвичайного та воєнного станів та особливості дій військ (сил) у цих умовах.

Висновки

Проведений аналіз свідчить, що значна частина провідних країн світу, більшою чи меншою мірою перебувають у процесі реформування власних оборонних систем, аби адаптувати їх до нової міжнародної ситуації. Звичайно ми не можемо трансформувати досвід тієї чи іншої держави, свій історичний досвід на сучасні реалії, але не враховувати їх вважаємо суттєвою помилкою. На наш погляд, у

процесі реформування Воєнної організації України, потрібно шукати власні шляхи, що відповідають нашим національним інтересам, історичному досвіду, сучасним поглядам на застосування складових ВОД та менталітету. В зв'язку з цим немає потреби просто копіювати, але є сенс враховувати досвід країн, які долають труднощі цього болісного процесу. Універсального вирішення немає, але є чимало корисних моделей, які можуть бути використані в процесі удосконалення власної ВОД та відповідно розробки програм спільної бойової (спеціальної) підготовки її складових.

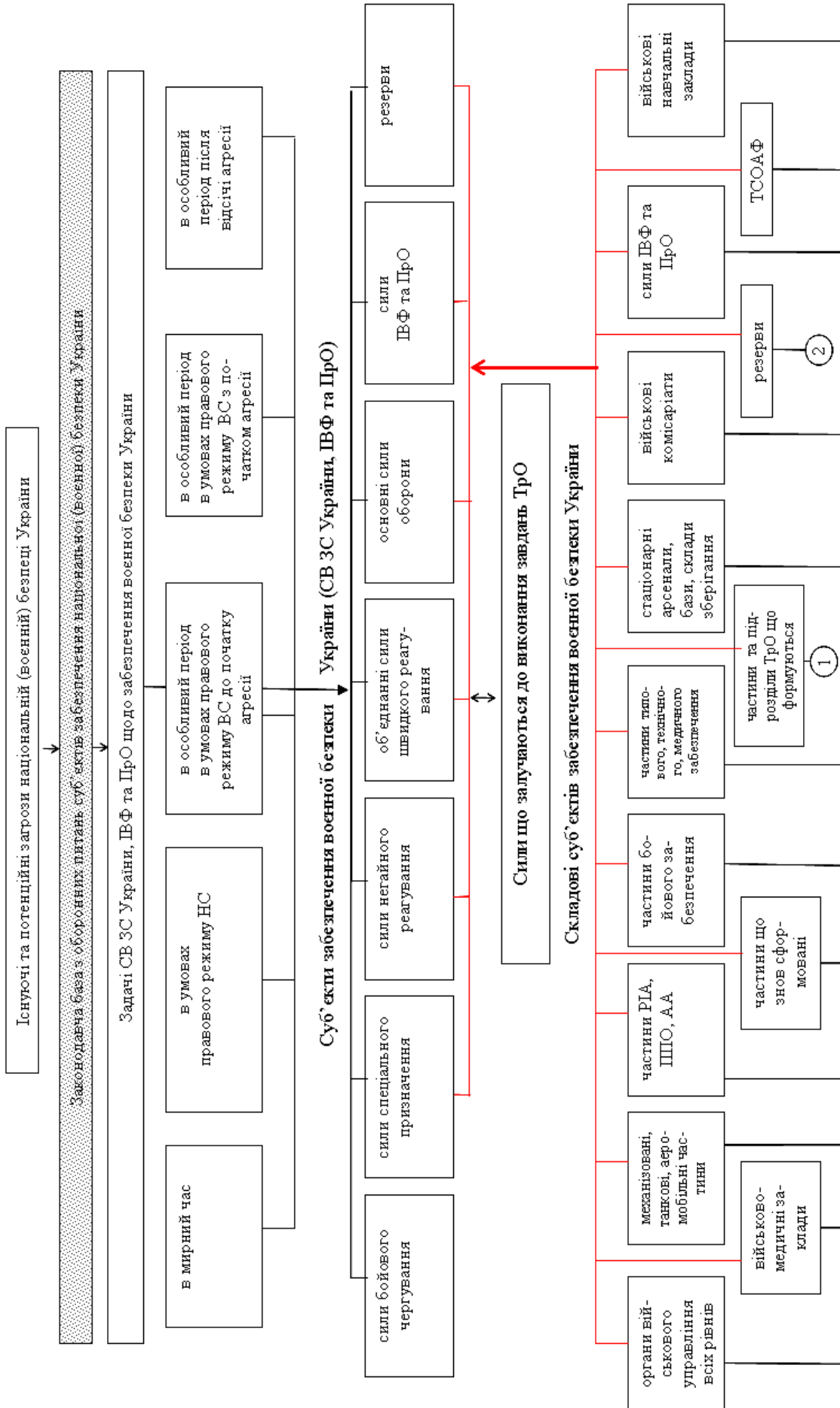
Результати проведення теоретичних і практичних досліджень, дозволяють зробити висновок про те, що сучасна система бойової підготовки СВ ЗСУ, а також підготовки ІВФ та ПрО потребує вдосконалення. Вона вимагає не стільки структурної, скільки змістовної перебудови організації бойової підготовки, в першу чергу – за рахунок внесення відповідних змін до нормативно-правових документів; удосконалення організаційно-штатної структури органів військового управління та військ; визначення чітких стандартів підготовки ЗС України, ІВФ та ПрО; досягнення взаємосумісності з арміями провідних країн світу для виконання спільних завдань. Спільна підготовка є процес комплексний, яка повинна передбачати: визначення чітких стандартів підготовки як ЗС України так і ІВФ та ПрО; досягнення взаємосумісності для виконання спільних завдань.

Основними завданнями спільної бойової (спеціальної) підготовки повинно бути: підготовка військ (формувань, сил) до участі в збройних конфліктах і дій у складі об'єднаних угруповань з підтримки (відновлення) миру та безпеки; перевірка в ході навчання існуючих статутних положень щодо організації і ведення бою (тактичних дій, територіальної оборони), вироблення нових способів бойового застосування військ (формувань, сил); злагодження органів управління (штабів) підрозділів, (частин, формувань, сил) навчання умінню управляти військами (формуваннями, силами) у різних умовах обстановки і виконувати заходи, які забезпечують виконання поставлених завдань; навчання виконанню норм міжнародного гуманітарного права і правил поведінки при веденні війни (у ході збройних конфліктів); подальша розробка і конкретизація принципів навчання і виховання відповідно до змін, які відбуваються у житті суспільства і складових ВОД, з урахуванням удосконалення озброєння і військової техніки, способів бойових дій, необхідності постійного підвищення бойової готовності.

Наведені погляди та запропоновані пропозиції є тільки першим кроком у створенні сучасної моделі організації спільної бойової (спеціальної) підготовки ЗС України, інших військових формувань та правоохоронних органів України.

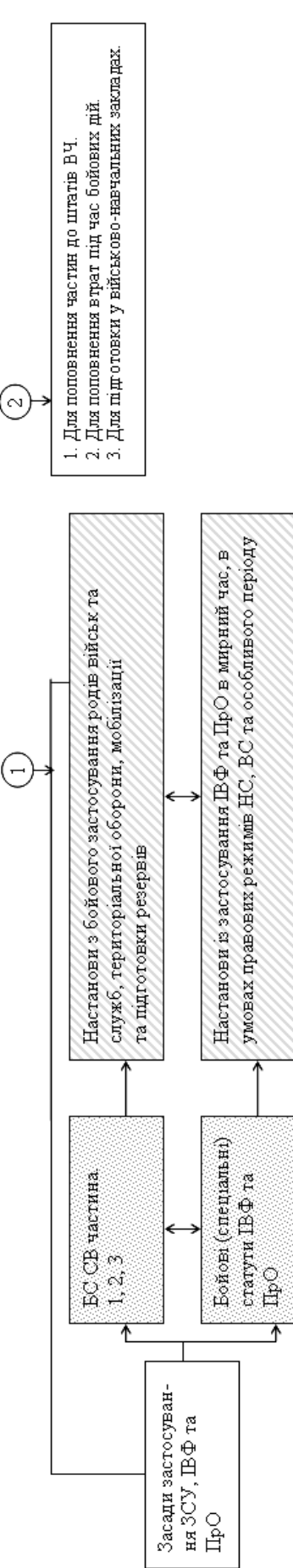
Схема 1

Схематичне обґрунтування необхідності створення уніфікованої підготовки СВ ЗС України, ІВФ та ПрО з врахуванням існуючих та потенційних загроз, задач які підлягають спільному виконанню

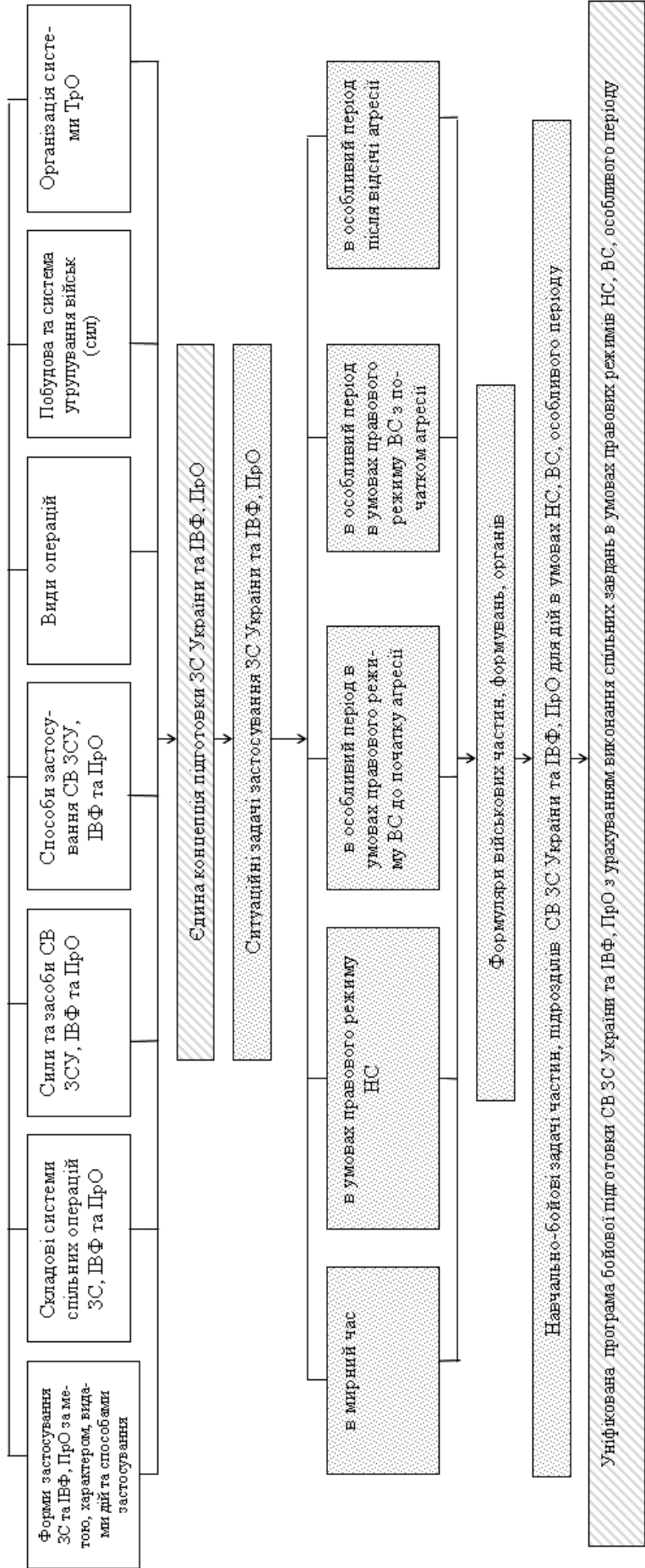

Нормативні документи щодо застосування СВ ЗС України, ІВФ та ПрО у мирний час, в умовах правових режимів НС, ВС, особливого періоду

Можливості застосування СВ ЗС України, ІВФ та ПрО

Список літератури

1. Концепції підготовки Збройних Сил України. – К.: ГШ ЗС України, 2010. – 36 с.
2. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року (Біла книга України) / [авт. тексту Експертна комісія Міністерства оборони України]. – К.: Авант-прим, 2004. – 96 с.
3. Конституція України : Закон Верховної Ради України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] / Документи видавника (Верховна Рада України, 1996 р.) / Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Про Стратегію національної безпеки України [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 105/2007 від 12.02.2007 р. // Режим доступу: www.infodisk.com.ua.
5. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України № 964/2003 від 19.06.2003 р. // Режим доступу : www.infodisk.com.ua.
6. Кревельд М. Ми вступили в епоху війн нового типу / М. Кревельд // Народна армія. – 2005. – № 264 (3313). – 20 жовт.
7. Печуров С. О некоторых аспектах военных реформ в зарубежных странах / С. Печуров // Зарубежное военное обозрение. – 2004. – № 2. – С. 4 – 9.
8. Мгимов Ю. Правовые основы применения ВС США в целях обеспечения внутренней безопасности страны / Ю. Мгимов // Зарубежное военное обозрение. – 2006. – № 6. – С. 2 – 9.
9. Печуров С. О системе операций ВС США в мирное время / С. Печуров // Военная мысль. – 1996. – № 4. – С. 71 – 76.
10. Печуров С. Смещение акцентов в боевой и оперативной подготовке Вооруженных сил США / С. Печуров // Зарубежное военное обозрение – 2004. – № 10. – С. 8 – 10.
11. Резяпов Н. Асимметричные угрозы национальным интересам США / Н. Резяпов // Зарубежное военное обозрение. – 2005. – № 3. – С. 2 – 7.
12. Концепція трансформації системи підготовки ЗС України. – К.: ГШ ЗС України, 2009. – 34 с.
13. Свечин А.А. Антология отечественной военной мысли [Текст] / А. А. Свечин. — М. : ВАГШ, 1995. – (Сочинения : в 6 кн. / А. А. Свечин; кн. 5).

Надійшла до редколегії 21.03.2013

Рецензент: д-р техн. наук, с.н.с. А.М. Зубков, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОГРАММ БОЙОВОЙ ПОДГОТОВКИ СУХОПУТНЫХ ВОЙСК ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ И ДРУГИХ ВОЕННЫХ ФОРМУВАНИЙ (ПРАВООХОРОННЫХ ОРГАНОВ) С УЧЕТОМ ВЫПОЛНЕНИЯ СОВМЕСТНЫХ ЗАДАЧ В СТРУКТУРЕ ВОЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВА

Г.В. Ефимов

Статья посвящена анализу программ боевой подготовки Сухопутных войск Вооруженных Сил Украины и других военных формирований (правоохранительных органов) касательно возможности выполнения определенных законодательной базой совместных заданий. Основное внимание сосредоточено на изучении практического опыта передовых стран мира, который является необходимым для решения комплекса задач связанных с совершенствованием системы подготовки не только СВ ВС Украины, а других военных формирований и правоохранительных органов специального назначения, что предполагает выработку новых подходов в организации их совместной боевой (специальной) подготовки, внесения определенных изменений в соответствующие программы подготовки структурных составляющих военной организации государства. В статье предлагается ряд рекомендаций касательно усовершенствования программ их боевой (специальной) подготовки с целью практического выполнения определенных законодательной базой Украины совместных задач в условиях мирного и военного времени (особого периода) в соответствии с современными угрозами национальной безопасности.

Ключевые слова: унифицированная программа боевой подготовки, нетрадиционные военные операции, ситуационные задачи применения, военная организация государства, Сухопутные войска Вооруженных Сил Украины, другие военные формирования, правоохранительные органы.

THE PRINCIPAL DIRECTIONS OF BATTLE TRAINING PROGRAMMES OF THE ARMY OF THE UKRAINIAN ARMED FORCES AND OTHER ARMY UNITS (LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES) IMPROVEMENT WITH CONCERNING OF JOINT TARGETS ACCOPLISHMENT IN THE FRAME OF STATE MILITARY SYSTEM

G.V. Yefimov

The article deals with the analysis of the Army of the Ukrainian Armed Forces and other military formations (law enforcement authorities) combat training programmes concerning the possibility of accomplishment of targets determined by legislation base. The main attention is concentrated on the study of the world leading countries practical experience, which is very important for solving of tasks set concerned not only the system of training of the Ukrainian Army improvement, but also the army units and special purpose law enforcement authorities, which determine the new approaches to their joint combat (special) training organization and introduction of certain changes into the appropriate training programs for structural component of the State Military system. The recommendations concerning the improvement the combat (special) training programs with the purpose of practical accomplishment of common targets determined by legislation base of Ukraine under the conditions of peaceful and war time (special period) according to the present challenges and dangers to national security are proposed in this article.

Keywords: unified battle training programs, non-traditional battle operations, situational targets use, the Army of the Ukrainian Armed Forces, other army units, law enforcement authorities.